

РЕГІОНАЛЬНИЙ КЛАСТЕР ЯК НАПРЯМ ВІДРОДЖЕННЯ ГАЛУЗІ ЛЬОНАРСТВА

І.Р.Ахметов, аспірант

Державний агроекологічний університет, м. Житомир

У статті досліджено сучасний стан галузі льонарства в Україні та проаналізовано шляхи відродження галузі в сучасних економічних умовах. Серед найперспективніших напрямів відродження галузі льонарства є впровадження вертикальної інтеграції, а саме кластерної моделі розвитку галузі, яка протягом кількох останніх десятиліть успішно використовується для відродження економіки багатьох країн світу.

Постановка проблеми. Історично Україна була лідером серед країн-виробників і експортерів продукції льонарства. Ще 15 років назад галузь працювала на повну потужність. В той час середньорічна посівна площа льону складала **169,38** тис. га, урожайність льоноволокна становила **8,6** ц/га, а валовий збір волокна та насіння становив **108,08** та **46,5** тис. т., відповідно. Для підтримки розвитку галузі було створено **47** льонозаводів, **21** льононасіннева станція, отримала підтримку і текстильна галузь – було побудовано **2** льонокомбінати. Рівень рентабельності виробництва насіння льону сягав **144-150%**, льонотрести – **132-146%**. Незважаючи на те, що в структурі посівів доля льону складала лише **6-8%**, він давав до **70%** грошових доходів галузі рослинництва.

Перехід до ринкових умов господарювання призвів до зменшення посівних площ, урожайності льоноволокна, а відповідно і валового збору, скорочення чисельності працівників в галузі, зменшення виробництва сировини для текстильного комплексу, спаду самого текстильного комплексу тощо. Занепад галузі льонарства пов'язаний з цілим комплексом проблем, що потребують вирішення.

Серед найперспективніших напрямів відродження галузі льонарства – впровадження вертикальної інтеграції, а саме кластерної моделі розвитку галузі, яка протягом кількох остан-

ніх десятиліть успішно використовується для відродження економіки багатьох країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню кластерної моделі господарювання присвятили свої праці такі світові науковці, як М. Портер, Е. Фезер, Е. Бергман, Г. Фаррел, П. ден Хертаг, Т. Роелант, С. Розенфельд, М. Енрайт та ін., а також ряд вітчизняних науковців, серед яких С. Соколенко, Ж. Мингалева, В. Лойко, Є. Безвушко, Д. Авельцов, Э. Асанова, В. Трет'як, О. Наумов, М. Войнаренко, С. Заїка та ін.

Так, М. Портер [1], Е. Фезер [2], В. Елснер [3], визначають кластер як неформальну групу галузевих і змішаних компаній, які характеризуються здатністю взаємного посилення конкурентних переваг. М. Енрайт [4] характеризує кластер як географічну агломерацію фірм, що працюють в одній або декількох суміжних галузях. Г. Шмітц [5], Г. Сванн і М. Превезер [6], відносять до кластерів групу підприємств, що належать одному сектору і діють у тісній близькості одне до одного. С. Розенфельд [7] під кластером розуміє концентрацію фірм, що здатні виробляти синергетичний ефект завдяки їх географічній близькості і взаємозалежності, навіть при тому, що їх масштаб зайнятості може не бути чітким або помітним. Не зважаючи на певні відмінності у підходах до визначення кластерів, усі дослідники погоджуються з необхідністю географічної концентрації суб'єктів кластеру і, як результат, досягнення синергетичного ефекту при об'єднанні й підвищенні спеціалізації взаємодоповнюючих підприємств, що його формують.

Ціль роботи. Дослідити сучасний стан галузі льонарства та обґрунтувати можливість відродження галузі шляхом впровадження кластерної моделі її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Центрами вирощування льону в Україні є Чернігівська область, на яку припадає близько 50% посівів, Житомирська (близько 25% посівів), Сумська (9% посівів), та Львівська (7% посівів) області. Посівні площі в цих регіонах складають 91% загальних площ, зайнятих льоном.

Проведені дослідження свідчать, що на теперішній час галузь льонарства знаходиться у кризовому стані. За даними, представленими в таблиці, видно стрімке скорочення зібраних площ, спад урожайності, а відповідно і зменшення валового збору волокна і насіння.

За даними таблиці можна визначити, що у **2007** році зібрана площа льону складала лише **6,97%** показника **1990** року, та **49,2%** зібраних площ попереднього **2006** року. У **2007** році урожайність льоноволокна складала близько **3,9 ц/га (73,6%** рівня попереднього року), при тому, що державна підтримка на вирощування льону в цей рік збільшена у **1,7** раза.

Міністерство аграрної політики України пояснює скорочення площ під льоном наслідком зменшення кількості льоносіючих підприємств (наприклад, з **200** працюючих в **2006** році льоносіючих підприємств, у **2007** році залишилась половина), а також важким станом насінневих станцій і льонопереробних підприємств. Так, з **21** льононасінневої станції **8** втратили свої функції, тобто практично не займаються насінництвом та обмежуються наданням послуг по очищенню насіння. Із **11** наявних льонозаводів Житомирщини в робочому стані знаходяться лише **7**, з **9** заводів Чернігівщини працюють **6**, на Сумщині працюють **3** льонозаводи, на Львівщині, Рівненщині і Волині – **5**. Потужності льонопереробних заводів використовуються на **10-15** відсотків.

Серед причин, що спричинили спад в галузі, слід визначити основні: розпад сформованих економічних, виробничих і технологічних зв'язків між окремими галузями й підприємствами лляного комплексу; відсутність внутрішньої інфраструктури збуту льонопродукції (торгових компаній, посередників, біржової торгівлі льонопродукцією тощо).

Результати наших досліджень переконують, що впровадження вертикальної інтеграції, а саме кластерної моделі розвитку галузі, виключить проблему розрізненості між окремими ланками технологічного ланцюга і підприємствами лляного комплексу, створить умови для розвитку селекційної роботи в

Таблиця

Виробництво льону-довгунця в Україні

Показники	Роки											2007 до 1990, %	
	1990	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006		2007
Зібрана площа, тис. га	169,4	32,0	26,0	21,0	19,8	23,6	24,6	26,6	32,2	23,6	24,0	11,8	6,97
Урожайність, ц/га: льон (в перера- хунку на волокно)	6,4	2,9	3,6	2,9	4,3	5,2	4,5	4,1	5,0	5,4	5,3	3,9	60,93
насіння	3,0	1,6	1,8	1,9	2,7	2,8	2,8	2,4	2,9	3,2	3,1	2,3	76,67
Валовий збір, тис. т: льон (в перера- хунку на волокно)	108,1	9,3	9,3	6,0	8,3	12,3	11,0	10,9	16,2	12,7	14,0	4,6	4,97
насіння	51,3	5,1	4,7	3,9	5,4	6,4	7,0	6,3	9,3	7,3	8,1	2,7	5,26

галузі та стрімкого зниження собівартості льонопродукції за рахунок використання конкурентних переваг, для залучення інвестицій і інновацій в галузь тощо.

Результати наших досліджень добре погоджуються з теорією М. Енрайта [4], а саме – конкурентні переваги створюються на регіональному рівні, де головну роль відіграють історичні передумови розвитку регіонів, різноманітність культур ведення бізнесу, організації виробництва і отримання освіти. Кластерне об'єднання може стати потужним інструментом для стимулювання соціально-економічного розвитку регіону, підвищить стійкість та конкурентоспроможність регіональної промисловості, збільшить зайнятість та відрахування у бюджети різних рівнів, підвищить рівень оплати праці, залучить інвестиції, сприятиме інноваційному розвитку регіону (рис. 2).

Участь підприємницьких структур у кластерних ініціативах є не лише необхідною умовою створення кластеру, але й важливою складовою успішності його існування. При тому, необхідно зазначити, що в тих регіонах, де інтегрованим господарським структурам надається необхідна державна матеріально-фінансова (стартова) підтримка, вони функціонують більш ефективно. Проте важливо, щоб органи управління при цьому не виконували функції господарського управління, а сприяли розвитку інтегрованого об'єднання в рамках власної компетенції: 1) підтримували процеси активізації кластерів; 2) перепрофілювали, створювали і підвищували ефективність існуючих цільових програм; 3) налагоджували співпрацю між навчальними закладами, науково-дослідними установами та підприємствами-учасниками кластеру; 4) регулювали і вирішували економічні проблеми кластеру між різними рівнями влади; 5) брали участь в організації міжнародного партнерства. Підтримка кластеру з боку регіональних державних адміністрацій – це запорука економічного піднесення регіону і зайнятості населення.

Таким чином, результати досліджень свідчать, що кластери будуть створювати позитивний вплив не лише на окремі

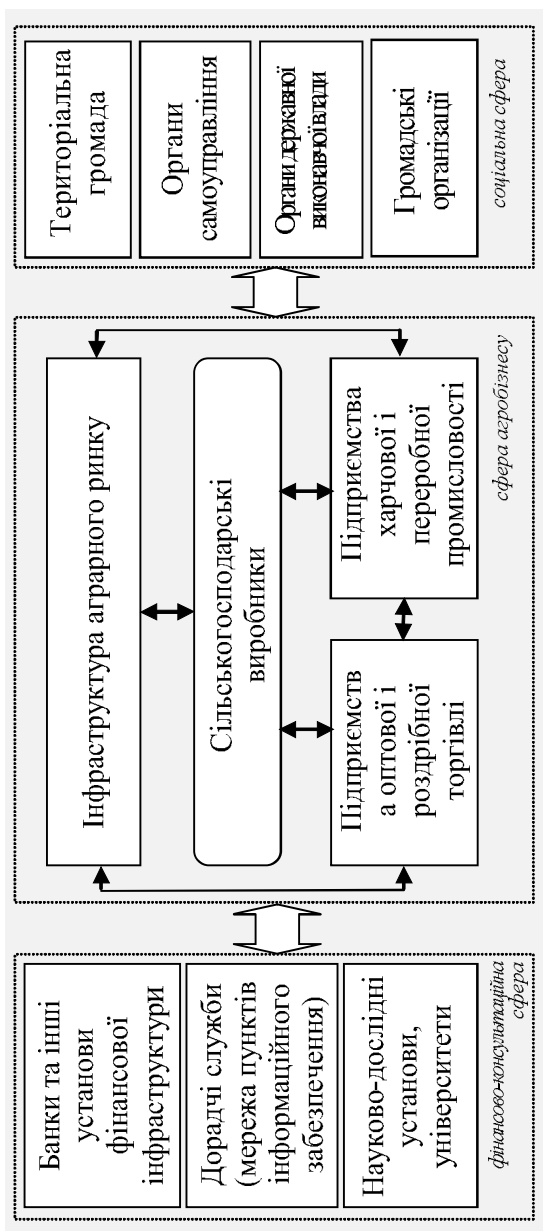

Рис. 2 Організаційна структура регіонального сільськогосподарського кластеру

підприємства галузі, а й на економіку регіону загалом. Завдяки кластерам підвищиться продуктивність підприємств, збільшаться інвестиції, посилиться процес впровадження інновацій та створення нових підприємств.

Висновки. 1. Основними причинами спаду в галузі льонарства є розпад сформованих економічних, виробничих і технологічних зв'язків між окремими галузями й підприємствами лляного комплексу та відсутність внутрішньої інфраструктури збуту льонопродукції.

2. Впровадження вертикальної інтеграції, а саме кластерної моделі розвитку галузі, вирішить проблему розрізненості між окремими ланками технологічного ланцюга і підприємствами лляного комплексу, створить умови для розвитку селекційної роботи в галузі та стрімкого зниження собівартості льонопродукції за рахунок використання конкурентних переваг, для залучення інвестицій і інновацій в галузь.

3. Підтримка кластеру з боку регіональних державних адміністрацій – це запорука економічного піднесення регіону та зайнятості населення.

Перспективи подальших досліджень. Перспективним напрямком подальших досліджень є розробка ефективних моделей кластерних структур у конкретних регіонах України, удосконалення управління такими системами, а також наукове прогнозування ефективності їх діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Porter Michael E. Clusters and the New Economics of Competition / Porter Michael E // Harvard Business Review. — 1998. — №11-12.

2. Feser E.J. Old and New Theories of Industry Clusters / Feser E.J // in Steiner, M. (1998) (Ed.) "Clusters and Regional Specialisation: On Geography, Technology and Networks". — London, 1998.

3. Elsner W. An industrial policy agenda 2000 and beyond: Experience, Theory and Policy / A. Elsner, W. Grenzdorffer // Bremen Contributions to Institutional and Social-Economics (Eds.) Biesecker. —K., 1998. — №34.

4. Enright M. Regional Clusters and Economic Development: A Research Agenda / Enright M.; in Staber U., Schaefer N. and Sharma B., (Eds.) // Business Networks: Prospects for Regional Development. — Berlin: Walter de Gruyter, 1996.

5. Schmitz H. On the clustering of small firms / Schmitz H. // IDS Bulletin. — 1992. — vol. 23. № 3.

6. Swann G.M.P. A Comparison of the Dynamics of Industrial Clustering in Computing and Biotechnology / Swann G.M.P. and Prevezer M. // Research Policy. — 1996. —vol.25.

7. Rosenfeld S. A. Bringing Business Clusters into the Mainstream of Economic Development / Rosenfeld S. A. // European Planning Studies. — 1997. — vol.5, №1.